2019-03-29 1.3.8-2018-916

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Kulturdepartementet

Uppdrag till Sametinget att utreda hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska varieteter (Ku2018/01453/DISK).

Sametinget överlämnar härmed redovisning regeringsuppdraget och föreslår att två nya samiska språkcentra inrättas, ett med verksamhet på nordsamiskt område och ett med verksamhet på lule/pitesamiskt område. Förslaget vill främja ett brett och fungerande revitaliserings- och främjandearbete som utgår från samiska lokalsamhällens speciella behov och förutsättningar. En utvidgning geografiskt av språkcentrums verksamhet bidrar till att fler samiska språkanvändare kan ta del av möjligheter att återta eller utveckla sitt språk. De samiska språken är små och definieras som hotade språk, enligt Unescos kriterier för hotade språk. Sametingets förslag innebär verksamhet inom hela svenska sidan av Sápmi vilket också främjar alla samiska språk.

Lars Miguel Utsi
Várre stivraságadoalli / vice styrelseordförande
Giellalávdegotti ságadoalii / språknämndens ordförande

Cujuhus/adress
Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
Org.nr.: 202100-4573
E-post: kansli@sametinget.se

Besöksadress:
Adolf Hedinsv. 58

Telefovdna/telefon
0980-780 30 (växel)

2019

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget

Samiskt språkcentrums utvecklingsmöjligheter för att främja fler samiska språk

Inledning

Regeringens skrivelse 2017/18:282 lyfter upp behovet av att utarbeta ett långsiktigt och samlat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken. Här framhålls att organisering av språkcentrum eller motsvarande funktioner för att främja de nationella minoritetsspråken bör utredas för att kunna ingå i handlingsprogrammet.

Sametinget har fått i uppdrag att utreda hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska varieteter (Ku2018/01453/DISK). Sametinget ska i genomförandet av uppdraget samråda med samiska civilsamhällesorganisationer och inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer.

I uppdraget ska ingå kostnadsberäkningar och konsekvensanalyser av myndighetens förslag, inklusive personella konsekvenser.

Bakgrund

Sametinget anförde redan inför etableringen av språkcentrum på sydsamiskt område 2010 att det finns behov av språkcentrum även på nord- och lulesamiskt område. Utredningen SOU 2006:19 (s.290) hade samma åsikt i frågan:

> *”Efter hand bör etableringar även ske i de lule- och nordsamiska områdena, så att språkarbetet kan stärkas även där.”*

Skäl för införandet av ett samiskt språkcentrum på sydsamiskt område angavs i proposition 2008/09:158 vara att sydsamiskan var starkt hotad och att åtgärder behövdes omgående.

Förslag gällande utveckling av språkcentrum för samiska språken

Sametingets förslag är att det inrättas två nya språkcentrum inom nord- och lule/pitesamiskt område i enlighet med vad Sametinget anfört sedan inrättandet av språkcentrum i Dearna/Tärnaby och Staare/Östersund.

Huvudman och organisation, lokalisering

Huvudman för de nya språkcentren föreslås vara Sametinget och lokaliseringen av dessa föreslås bli Giron/Kiruna och Jåhkåmåhkke/Jokkmokk. Lokaliseringsorter för språkcentrum inom nord- och lule/pitesamiskt område blir således samlokaliserat med Sametingets befintliga verksamheter, på samma sätt som språkcentrum i Dearna/Tärnaby och Staare/Östersund är.

Sametinget bedömer att den utveckling som behövs i arbetet med revitaliseringen av de samiska språken är att fler personer, och geografiskt hela Sápmi på svensk sida, har tillgång till språkcentrums verksamhet. Enligt ”Utvärdering av Samiskt språkcentrums arbete i ett revitaliseringsperspektiv”[1] framkom att de i utvärderingen tillfrågade personerna uppfattade att nuvarande Samiskt språkcentrum lokaliserat på ume/sydsamiskt område bidragit till en normalisering av samiskan och legitimering av hela revitaliseringsarbetet. Vidare konstaterades i utvärderingen att Samiskt språkcentrums nuvarande verksamhet bedrivits i

[1] Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU:2017:60), bilaga 2

inom ramen för vad nordisk och internationell forskning ansett vara framgångsfaktorer för språklig revitalisering. Sametinget har tidigare framfört att de samiska språken behöver betydligt mer resurser och fler aktörer i hela Sápmi.[2] Det är naturligt att utöka antalet språkcenter i Sametingets regi, dels för att kunna bygga vidare på de erfarenheter och arbetssätt som upparbetats, och dels utifrån att det är Sametingets uppgift att leda det samiska språkarbetet.[3]

Samråd med samiska civilsamhällesorganisationer

Sametinget har den 20-21 november 2018 hållit samråd med samiska föreningar, organisationer, samebyar inom nord- och lule/pitesamiskt område, samiska institutioner samt företrädare för sametingspartier. Utöver inbjudningar till tidigare nämnda aktörer var samrådet öppet för allmänheten. Samrådet samlade ett 40-tal deltagare. Syftet var att inhämta synpunkter och föra en dialog med samer angående samiska språkanvändares behov. Samrådet var vidare tänkt att ge underlag för vilka uppgifter språkcentrum inom nord- och lule/pitesamiskt område förväntas ha; en slags inventering av språkanvändarnas behov.

Vid samrådet hölls allmänna föreläsningar om språk, en presentation av nuvarande språkcentrums verksamhet samt hur språkcentrum på norsk sida av Sápmi arbetar. Deltagarna fick också arbeta i grupper med olika frågeställningar kring språk som sedan avhandlades i ett panelsamtal.

Vid samrådet uttalade deltagarna en förväntan på språkcentrum inom nord- och lule/pitesamiskt område. Just lokaliseringsfrågan i språkområdet sågs som positiv med tanke på samarbetet med andra samiska verksamheter men också som stöd till kommunala befintliga verksamheter som förskola, skola och äldreomsorg. Andra möjliga samiska samverkanspartners var Sámij åhpadusguovdásj, Bágo čálliid siebrie och Samernas bibliotek. En bidragande orsak till att just dessa institutioner nämndes var att samrådet hölls i Jåhkåmåhkke/Jokkmokk. Även sameföreningar, samebyar och övriga organisationer lyftes fram som viktiga samarbetspartners. De verksamheter som kom på tal var föräldrastöd, utbildningar, studiecirklar och kurser i samiska.

Deltagarna lyfte upp behovet av utbildningar (mentorsprogram, språkbad, språkkurser) men även att språkcentrum behövs som ett språkligt nav som publicerar material (t ex tema-häften, parlörer) och inbjuder till aktiviteter och mötesplatser (t ex språkcaféer). Framtida språkcentrum i nord- och lule/pitesamiskt område förväntas bli en språklig motor som bidrar till den samiska språkutvecklingen i respektive område.[4]

På samrådet presenterade medarbetare från språkcentrum Aejege i norska Plassje/Röros sin verksamhet. Deltagarna såg positivt på Aejeges arbete med att ta fram språkligt material,

[2] Sametingets årsredovisning 2017,
[3] Sametingslag (1992:1433)
[4] Jmf Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU:2017:60), bilaga 2

både eget såväl som översättningar. På samrådet uttrycktes att det finns ett värde i exempelvis kursverksamhet med stödord i häftesformat samt i att utforma utbildningsmaterial på olika teman. Ett sådant arbetssätt bidrar till att stärka språket på traditionella språkarenor.

Deltagarna tog tillfället i akt och diskuterade behovet av språkliga arenor, olika slags utbildningar i samiska, tillgång till språkligt material med mera. Vidare lyftes betydelsen av att samhället säkerställer tillgång på bland annat lärare och journalister och det uttalades behov av förstärkningar inom samisk undervisning för barn och ungdomar.

Det finns ett klart uttalat behov av språkliga revitaliseringsåtgärder och det finns en efterfrågan på de aktiviteter som Samiskt språkcentrum i dagsläget tillhandahåller. Särskilt attraktiva är mentor/lärling-programmen och arbetet med att motverka ”språkspärrar”. Detta bekräftas av de förfrågningar som nuvarande språkcentrums verksamhet fått från de nordliga områdena.

Utökad lokalisering av språkcentrums verksamhet till nord- och lule/pitesamiskt område uppfattades inte av deltagarna på samrådet som entydig satsning på något särskilt samiskt språk utan enbart som geografisk närhet. Språkliga olikheter diskuterades, men mer utifrån hur språkcentrum kan hitta möjligheter till närmande mellan olika samiska språk, t ex genom att producera enkla parlörer med glosor och fraser på alla samiska språk.

Uppdrag

Sametinget har enligt sametingslagen till uppgift att fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet. Fram till 2016 års regleringsbrev fanns skrivningen att ”Sametinget ska bidra till det samiska språkets användning och ställning i samhället, framför allt i de traditionellt samiska områdena.” Styrningen av nuvarande språkcentrum har tidigare reglerats mer utförligt i regleringsbrev. I det nu aktuella regleringsbrevet framgår endast att Sametinget ska driva samiskt språkcentrum i Dearna/Tärnaby respektive Staare/Östersund.

Inför inrättandet av nuvarande språkcentrum uppdrogs Sametinget att göra en förstudie[5]. Förstudien gav förslag på verksamhet utifrån samiska och regionala behov. Proposition 2008/09:158 [6] tog i beaktan delar av förstudien vad gäller verksamhetens innehåll. Propositionens bedömningar utgör fortfarande en bra grund för framtida arbete med fler samiska språkcentrum. En viktig aspekt var ett innovativt och framåtsyftande arbetssätt för att utveckla och stimulera till ökad användning av de samiska språken. Kopplingen mellan språk och kultur skulle återspeglas i genomförandet, eftersom kopplingen mellan just språk och kultur av forskare bedömts vara en viktig framgångsfaktor vid revitalisering av urfolksspråk. Vidare angavs att språkcentrum ska tillvarata alla samiska språk som används i regionen.

Nuvarande språkcentrum arbetar utifrån de övergripande målen i Sametingets språkpolitiska handlingsprogram. Det övergripande målet för språkcentrum är att bidra till det

[5] Gaaltije (2008) Förstudie om etablering av Samiska språkcenter på sydsamiskt område
[6] Proposition 2008/09:158, Från erkännande till egenmakt

samiska språkets användning och ställning i samhället, utgå från samernas behov av revitaliseringsinsatser och stärka de samiska talarna.

Det som låg till grund för inrättandet av språkcentrum i ume/sydsamiskt område kan även ligga till grund för inrättande av nya språkcentrum på nord- och lule/pitesamiskt område. Alla samiska språk är små och hotade språk i världen. Däremot kan geografiska skillnader och den samiska befolkningens bosättningar ge andra förutsättningar för revitaliserings-arbetet i nord- och lule/pitesamiskt område. Målet kan fortsättningsvis vara detsamma; att främja och stimulera till ökad användning av de samiska språken samt stärka de samiska talarna.

Utvärderingen[7] av Samiskt språkcentrums nuvarande verksamhet fann att koppling mellan språk och kultur nämndes i några av informanternas svar men kunde inte utläsa någon systematisk strävan efter att inkludera kultur, traditionell kunskap med mera i Samiskt språkcentrums språkrevitaliseringsarbete. Det kan vara fördel att vid etablering av språkcentrum inom nord- och lule/pitesamiskt område ange kopplingen tydligare i styrdokumenten, med tanke på att det visat sig vara en framgångsfaktor för revitalisering av urfolksspråk.

Styrning och inflytande

Eftersom Sametinget är såväl en myndighet som ett folkvalt organ, är det naturligt att styrningen sker via politiska mål. Språkcentren ska redovisa gentemot Sametingets politik likväl som mot regleringsbrevens krav.

Bemanning

Sametinget föreslår fem tjänster i det nordsamiska området och fem tjänster i det lule/-pitesamiska området. Tjänsternas inriktning ska vara språkkonsulenter och nödvändig kompetens är akademiska studier i ämnet samiska och samisk kulturkompetens utöver annan akademisk utbildning. Det nuvarande språkcentret på ume/sydsamiskt område har förutom fyra språkkonsulenter även en tjänst för arbetsledning. Ett liknande upplägg bedöms vara lämpligt även för språkcentrum på nord- och lule/pitesamiskt område. Genom att ett flertal personer ingår i en arbetsgrupp skapas en utvecklingsbenägen miljö, en faktor som lyftes fram i förstudien[8] och som praktiserats i nuvarande språkcentrum. De geografiska avstånden mellan nuvarande språkcentrum i ume/sydsamiskt område och de aktuella områdena i nord- och lule/pitesamiskt område kan bli en försvårande faktor för att vara en och samma enhet. Språkcentren bör hellre samarbeta med aktörer inom närområdet för att stärka sin roll i lokalsamhället[9] och därigenom stärka det samiska språkets ställning i lokalsamhället. Det senare kan vara ett smidigare arbetssätt i förhållande till språkanvändarna eftersom det finns olikheter mellan områden t ex. bosättningsmönster och variationer i språkliga förutsättningar och behov.

[7] SOU 2017:60, Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik, bilaga 2
[8] Gaaltije (2008) Förstudie om etablering av Samiska språkcenter på sydsamiskt område
[9] Nygaard, V., Varis Balto, Á.M., Solstad, M., Solstad, K.J. (2012) Evaluering av samiske språkcentre, Rapport 2012:6; Norut, Norge

Språkcentrum har oavsett samma huvudman, Sametinget, och har alla möjligheter att använda sig av varandra som nätverk, samverkansaktörer etc.

Sametinget har haft svårigheter att rekrytera språkkonsulenter till språkcentrum i Dearna/ Tärnaby och Staare/Östersund. Bedömningen är att rekryteringen till språkcentrum på nordsamiskt område (Giron/Kiruna) inte kommer att utgöra samma problem, då flertalet sökande med efterfrågad kompetens i tidigare rekryteringsprocesser varit från nordsamiskt område men tackat nej till tjänsterna då dessa haft placeringsort Dearna/Tärnaby och Staare/Östersund. Rekryteringen till språkcentrum på lule/pitesamiskt område (Jåhkå-måhkke/Jokkmokk) bedöms också vara genomförbar då det på orten finns ett flertal samiska institutioner/ verksamheter.

Budget

Sametinget föreslår att den årliga budgeten för två nya språkcentrum, ett nordsamiskt och ett lule/pitesamiskt språkcentrum uppgår till 8 455 tkr för respektive språkcentrum.

Total kostnad för två språkcenter blir då 16 911 tkr enligt 2019 års prisnivå.

Löne-, rese- och verksamhetskostnader är hämtade från tidigare utgiven delrapport gällande Språkcentrum för nationella minoritetsspråk[10]. OH-kostnader är beräknade utifrån att Sametingets OH-kostnader uppgår till 63,78%[11].

Löner , inkl LKP	3 850 tkr	x vardera språkcentrum
Resekostnader	150 tkr	x vardera språkcentrum
OH Kostnader	2 455 tkr	x vardera språkcentrum
Verksamhet	2 000 tkr	x vardera språkcentrum
Totalt	8 455 tkr	x vardera språkcentrum

Nuvarande språkcentrum har haft samma budget sedan 2010, dvs 6 000 tkr. I nuvarande språkcentrum finns fem anställda. Nuvarande språkcentrums budget finns *i anslag 7.1 Åtgärder för nationella minoriteter ap. 14*, som är ett s.k. sakanslag. Det måste påtalas att det är olyckligt att planera lönekostnader i anslag som inte genererar en årlig uppräkning av pris- och lönekostnader. Innebörden blir i förlängningen att lönekostnaderna för språkcentrum urholkar den del som är avsedd att gå till verksamheten. Här bör det för Sametingets verksamheter, utifrån Sametingets storlek men också myndighetens bredd på verksamhet, finnas möjlighet att föra över kostnader för personal till förvaltningsanslaget, *3:1 Sametinget ap.1* och låta kostnader för verksamheten stanna kvar i sakanslaget.

[10] Institutet för språk- och folkminnen, Språkcentrum för nationella minoritetsspråk, delrapport, 2019
[11] Sametingets Årsredovisning 2018

Konsekvensanalys

Sametingets förslag, att det etableras språkcentrum på nord- och lule/pitesamiskt område innebär inga personella förändringar för nuvarande språkcentrum på ume/sydsamiskt område.

Vid ett fattat beslut om inrättande av nya samiska språkcentrum ser Sametinget behov av en inledningsfas för planering, rekrytering och lokalförsörjning innan ordinarie verksamhet startas. Det är således en fördel att beslut kommer något innan resurser tillförs Sametinget.

OH kostnader har inberäknat myndighetsgemensam administration och tar höjd för förändringar i Sametingets sammantagna behov av administrativt stöd.

Utvärdering av samiska språkets utveckling

Samiska språk är fem olika språk med olika förutsättningar och olika behov. Skillnaden mellan nord- och sydsamiska brukar jämföras med skillnaden mellan svenska och isländska.[12] Det finns i dagsläget fyra godkända samiska ortografier i Sverige och arbete pågår för närvarande med en pitesamisk ortografi. Ortografierna beror inte bara på att språken skiljer sig åt, utan bygger också på olika ortografiska principer.[13]

Sametinget föreslår att ytterligare två språkcenter etableras i samma storleksordning som nuvarande språkcentrum och förväntar sig att denna etablering blir beslutad och verkställd inom en snar framtid.

Sametinget förväntar sig att det samtidigt säkerställs att det finns en plan för utvärdering av beslutad satsning inom rimlig angiven tid. Detta för att säkerställa att resurserna är tillräckliga och att ansvar tas för de samiska språkens utveckling.[14]

Ytterligare utveckling för att revitalisera samiska språken

Inrättande av språkcentrum på nord- och lulesamiskt område är ett viktigt steg för att stärka det samiska språkarbetet. Det arbete som kan bedrivas i framtida språkcentrum har förväntningar i samiska samhället, det framkom tydligt på Sametingets samråd i samband med denna utredning men också i den utvärdering som skett av Samiskt språkcentrums verksamhet.

De samiska språkens ställning som ett litet och hotat språk förpliktigar också att samhället i övrigt tar sitt ansvar och vidtar nödvändiga åtgärder.

Vid utvärderingen av Samiskt språkcentrum[15] framkom att utbildningsområdet ses som en stor utmaning när man vill revitalisera samiskan. Samiskt språkcentrum har också lyft problematiken[16] att nå barn och ungdomar då språkcentrum blir ”hänvisade att möta barn och ungdomar på fritiden vilket inte alla gånger är effektiv språkrevitalisering.” Sametinget

[12] SOU 1990:91, Samerätt och samiskt språk
[13] Ibid
[14] Sametingets språkpolitiska handlingsprogram
[15] SOU 2017:60, Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik, bilaga 2
[16] Lägesrapport från Samiskt språkcentrum, De samiska språken i Sverige 2016

ser förutom behov av att utvidga språkcentrets verksamhet geografiskt och personellt även behov av samarbetspartners med såväl ekonomiska och personella resurser för att genomföra språkprocesser.

För att vända språkbytesprocessen måste man lyfta fram förstaspråks talare och det är viktigt att språket används naturligt bland barn och ungdomar, där en förutsättning för användningen är förstaspråkskompetens[17]. Det är stor enighet bland språkarbetare att skolan och skriftspråkundervisningen är central för hur språk överförs till nästa generation, inte minst när det gäller små språk med få naturliga språkdomäner.

Språk- och språkutveckling är ett väl utforskat område och det finns väl dokumenterade utbildningsmodeller som kan användas för såväl första- som andra språktalare i syfte att stärka samiska barns möjlighet att utveckla sitt samiska språk.

Sametinget ser att i förlängningen räcker det inte med inrättande av fler språkcentrum utan det är nödvändigt att se till att samiska barns skolgång är en del av regeringens satsningar för samiska språkens revitalisering. Utvärderingen[18] av samiskt språkcentrum lyfte också upp samiska språkens situation ”En koordinering av nya insatser från skolans sida och stödjande och kompletterande insatser från Samiskt språkcentrums sida måste till för att situationen ska kunna förbättras.” Sametinget anser att det sker genom att involvera huvudmännnen för samiska barns undervisning, genom att ålägga Sameskolstyrelsen och kommuner att utforma undervisning i sådana utbildningsmodeller som gagnar språklig utveckling.

Kommuner har stort ansvar enligt nuvarande lagstiftning som rör samiska språkliga rättigheter och det ska naturligtvis innebära att kommuner ska ta större ansvar för samiska språkbärare och arbeta för att främja samiska språkens utveckling. Det skulle bli ett komplement till Sametingets språkcentrum och även ge möjlighet att nå målgruppen barn och unga som finns i de kommunala verksamheterna, förskola och skola.

Förvaltningskommuners delaktighet skulle kunna bidra att för barn och unga skapa fler samiskspråkiga arenor. En hemkommun har stora förutsättningar att i sin verksamhet nå speciellt barn och unga, i kommuner finns det verksamheter som inbjuder till att nå nya språkarenor och utvidga språkanvändning i barns och ungdomars vardagliga liv och i barnens skolgång.

Det saknas officiell statistik på samer såsom antal samer, hur många som talar samiska etc. Med utpekat större krav på förvaltningskommuner att ta ansvar för samiska barns undervisning på samiska språk skulle just antal barn med språkundervisning vara ett mätbart resultat för samiska språkens utveckling.

Sametinget föreslår att utöver satsning på utökning av samiska språkcentrum så åläggs samiska förvaltningskommuner att arbeta mer aktivt för att revitalisera samiska språken och då involvera samiska barns undervisning i samiska språken.

[17] Sametingets språkpolitiska handlingsprogram
[18] SOU 2017:60, Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik, bilaga 2

Referenser

Gaaltije,(2008) Förstudie om etablering av Samiska språkcenter på sydsamiskt område

Institutet för språk- och folkminnen, (20199 Språkcentrum för nationella minoritetsspråk, delrapport

Nygaard, V., Varis Balto, Á.M., Solstad, M., Solstad, K.J. (2012) Evaluering av samiske språkcentre, Rapport 2012:6; Norut, Norge

Proposition 2008/09:158, Från erkännande till egenmakt

SFS 1992:1433, Sametingslag

Sametingets språkpolitiska handlingsprogram

Sametingets årsredovisning 2017

Sametingets årsredovisning 2018

SOU 1990:91,Samerätt och samiskt språk

SOU 2017:16, Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik, bilaga 2

Från:	Marie Louise Allas
Till:	Kansli
Ärende:	2018-916
Datum:	den 29 mars 2019 17:14:54
Bilagor:	Utredning Samisk språkcentrums utveckling verksamhet.pdf skrivelse.pdf

---

Från: Marie Louise Allas
Skickat: den 29 mars 2019 17:14
Till: 'ku.registrator@regeringskansliet.se' <ku.registrator@regeringskansliet.se>
Ämne: Ku2018/01453/DISK

Enligt uppdrag

Dearvvuodaiguin / Varrudagáj/ Buerie heelsegi gujmie /Med vänlig hälsning
Marie Louise Allas

Ossodathoavda/
Avdelningschef

SÁMEDIGGI / SAMETINGET
Box 90
981 22 GIRON / KIRUNA
Guossástallanbáiki / Besöksadress:
Adolf Hedinsvägen 58
Tel 0980-681 93
Fax 0980-780 31
Mobil 070-367 46 82
www.sametinget.se